

Rob Schouten

Prijzenvrede: halfje wit kostte net als
vorige week vijfenzeventig cent **p20**

deVerdieping

Trouw | verdieping@trouw.nl | woensdag 11 september 2013

**De vele
gezichten
van het
populisme**

FOTO-EXPOSITIE P2

TWAALF JAAR NA 9/11 **De kunst van het herinneren** **p10**

Kiezers van de partij Ware Finnen. FOTO RAMI HANAFI

Marius Hoft (18) overleefde de aanslag op het Noorse eiland Utoya, waarbij zijn beste vriend overleed. FOTO ANDREA GJESTVANG

De slechte elite buit overal het goede volk uit

Het populisme in Europa heeft vele gezichten, bewijst een tentoonstelling van Europese fotografen over het fenomeen. Het enige wat hen bindt is dat ze tegen de elite zijn, zegt politiek socioloog Matthijs Rooduijn.

TEKST **Frank Mulder**

Het beeld zegt genoeg: een moskee met daarbij het woord *BOOM*. Trots getoetoeërd op het bovenlijf van een aanhanger van de English Defense League, een extreem-rechtse organisatie die strijdt tegen islamisering. Noem ze geen 'partij', ze zijn een 'mensenrechtenorganisatie'. Maar dan wel eentje met hooligans wier straatprotesten nogal eens uit de hand lopen. Hun portretten, gemaakt door fotograaf Ed Thompson, zijn te zien op een nieuwe foto-expositie over populisme, die laat zien dat de volkswoede in Europa alle kleuren en vormen aanneemt, van links tot rechts en van brave huisvrouwen tot halve fascisten.

Toch kun je niet alle onderbuikpolitiek populisme noemen, vindt Matthijs Rooduijn, populisme-onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam. "In de media wordt alles wat rechts-radicaal, demagogisch en charismatisch is al gauw populistisch genoemd, maar dat begrip zegt dan weinig meer. De sociaalwetenschappelijke definitie is beperkter: de populistische boodschap is dat het goede volk wordt uitgebuit door de slechte elite. Het is een "dunne ideologie", die niet op zichzelf staat en altijd samengaat met een andere ideologie, links of rechts. Het is wel altijd manicheïstisch, dat wil zeggen: er is een scherpe scheiding tussen goed en kwaad, die recht tegenover elkaar staan. Maar altijd gericht tegen de elite."

"De EDL is dus niet populistisch, volgens mijn definitie. Die is helemaal niet zo anti-establishment. De EDL is wel radicaal rechts of misschien zelfs extreem-rechts. Wat niet wegneemt dat de Britten gezegend zijn met twee

‘Berlusconi is de populist pur sang, die altijd anti-elitair weet te blijven’

Jongeren hangen rond, drinken bier en roken wiet in een park in een buitenwijk van Belgrado. FOTO DIRK-JAN VISSER

echte populistische partijen: de radicaal-rechtse British National Party en de anti-Europese UKIP.

Drie vormen

Grofweg komt het populisme in drie gedaantes voor. “De eerste is de rechts-radicalen. Die is sterk nationalistisch, met xenofobische opvattingen en een nadruk op autoriteit en strenge regels. Hun woede richt zich op de multiculturele elite, die massaal vreemdelingen heeft binnengehaald.” Loten aan deze stam zijn de PVV, het Vlaams Belang, de Lega Nord en het Front National.

Daarnaast zijn er de links-radicalen, zoals Chavez, Morales, en ook de SP in de jaren negentig. “‘Het goede volk’ bestaat vooral uit harde werkers die beschermd moeten worden tegen de markt. Het falen van de economische elites staat centraal.”

Tenslotte is er nog een variant die tegen het neoliberalisme aanschurkt. “Vrijheid staat bij hen centraal. Die wordt cultureel ingekleurd en het is vaak gekoppeld aan een restrictief im-

migratiebeleid. Je zou Pim Fortuyn hieronder kunnen scharen, en ook Berlusconi in Italië.” Italië is met stip het meest populistische land van Europa, met aan de ene zijde Beppe Grillo en aan de andere zijde de Lega Nord. “Een gevolg van het volledige vastlopen van het politieke systeem.”

Door Berlusconi is Rooduijn nog wel het meest gefascineerd. Hij spreekt mensen aan op smaak en stijl. “Hij koppelt zijn boodschap aan een soort esthetiek. Zo verstuurde hij in 2001 een boekje naar alle Italiaanse huishoudens met mooie foto’s van hemzelf, als familieman, die succesvol is maar toch zo gewoon.”

Uit de reportage Berlusconi’s/No Berlusconi’s, van Nico Baumgarten, die zich helemaal heeft gericht op de uiterlijke stijl van de voor- en tegenstanders, blijkt dat de scheidslijn tussen beide groepen toch wel moeilijk aan te geven is. En soms ook weer niet, vindt Rooduijn. “Deze vrouw hier, die zegt voor mij alles. Die zonnebril, geblondeerd haar, de gevoeligheid voor uiterlijke schijn. Dit is precies wat ik me voorstel bij de Italiaanse huisvrouw, de groep die Berlusconi het beste weet te paaien. Met zijn haarimplantaten en zijn opgespoten rimpels.”

Hij is de populist pur sang, die altijd anti-elitair weet te blijven. “Eerst keerde hij zich tegen de politieke elite, maar daar hoort hij nu zelf bij. Daarom richt hij zijn pijlen nu op de rechters, en de linkse journalistiek. Als mensen het woord ‘partij’ in de mond nemen, krijgt hij koude rillingen over zijn rug, zei hij. Hij is geen partij, hij is Italië.”

Is populisme alleen maar strategie? “Moeilijk te zeggen. Als we naar Wilders kijken, is het nationalisme zijn hoofbestanddeel. Maar het

populisme komt zeker op twee. Hij kan wel zonder, zeker, maar het is echt een inhoudelijk punt, zonder welke hij gigantisch veel kiezers zal kwijtraken.” Het Front National, het Vlaams Belang, de SP: ze bestaan al heel lang, maar kregen pas succes toen ze er – uit overtuiging of uit strategisch oogpunt – voor kozen om zich af te zetten tegen het establishment.

Doelwit

Het gaat in de tentoonstelling niet alleen om de aanhangers, maar ook om de mensen die door populistische partijen als doelwit worden uitgekozen. De Roma in Frankrijk, bijvoorbeeld, of de jongeren die de slachtpartij van Anders Breivik hebben overleefd. Rooduijn: “Het is wel opvallend eigenlijk, dat Breivik geen immigranten neerschiet, maar sociaal-democratische jongeren. Die worden klaargestoomd om het multiculturele beleid voort te zetten, wat hij zo haat. Dat is dus echt een populistisch element in zijn gedachtegoed. Hoewel hij meer anti-elitair is dan pro-volk. Ik moet wel zeggen: populisme en radicalisme horen bij de politieke weg, en dus niet bij geweld. Breivik laat zien hoe radicalisme wel kan omslaan in extremisme.”

Populistische partijen hebben veel aanhang gekregen. Toch ziet Rooduijn uiteindelijk geen aanwijzingen voor een *rise of populism* in Europa in de zin dat de hele samenleving doordrenkt is geraakt van populisme. In het onderzoek waar hij dit voorjaar op promoveerde, bekeek hij of populistische ideeën zijn opgerukt in de politiek en in de media. “Partijen hebben wel iets overgenomen van populistische partijen, zoals een strenger immigratiebeleid. Maar puur populistische ideeën, over volk en elite, nee, die vinden niet meer weerklank dan vroeger.”

The Rise of Populism in Europe

Tot 21 september presenteert FOTODOK een tentoonstelling met werk van een groep Europese fotografen over populisme. Van de Ware Finnen tot de English Defense League, van campagnes tegen moslims tot uitzettingen van Roma: de reportages tonen de veelzijdigheid en de complexiteit van dit fenomeen.

FOTODOK. Zeedijk 6 (Zijdebaletheater), Utrecht. Zie www.fotodok.org.

Ook burgers zijn niet bozer op de elite dan vroeger. “Het wordt wel grilliger. Onvrede ontstaat sneller, maar ebt ook sneller weer weg. Vaak door toedoen van politici. Mensen zeggen vaak dat Fortuyn de onvrede wist te kanaliseren, maar het was eigenlijk andersom: hij heeft die politieke onvrede voor een groot deel juist aangewakkerd. In een tijd van onzekerheden en van globalisering zal die grilligheid niet minder worden. De crisis en de blijvende onvrede over Europese integratie kunnen ervoor zorgen dat anti-elitegevoelens worden aangewakkerd. Dat hoeft niet rechts-radicaal te zijn. Maar het populisme zelf, nee, daar zijn we voorlopig zeker niet vanaf.”

‘Puur populistische ideeën, over volk en elite, nee, die vinden niet meer weerklank dan vroeger’